

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний
 університет імені Г.С. Сковороди, 2020
 ©Автори публікацій, 2020

Тіщенко Аліна Дмитрівна <i>Емансипація жінки у новелі О. Кобилянської «Меланхолійний вальс»: лексико-граматичний аспект.....</i>	73
Trofymchuk Tetiana Oleksandrivna <i>The Research Of Semantic Fields Of Ukrainian And English Slangs.....</i>	76
Чашика Яна Петрівна <i>Транспозиційні особливості форм дієслівного способу.....</i>	81
Чернецова Тетяна Сергіївна <i>Односкладні речення як ознака ідіостилу Володимира Лиса в романі «Століття Якова».....</i>	84
Шершій Інна Олександрівна <i>Індивідуально-авторські новотвори у творчості Григора Михайловича Тютюнника.....</i>	86
Шевченко Юлія Дмитрівна <i>Авторська інтерпретація етноконцепту «Калина» в повісті О. Забужко «Казка про калинову сопілку».....</i>	88
Штефан Анна В'ячеславівна <i>Відтворення південно-західного мовного колориту в романі Марії Матіос «Солодка Даруся».....</i>	89
Яковлева Тетяна Володимирівна <i>Іменники з семантикою збірності в мовознавчій парадигмі.....</i>	91
 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА	
Бабець Богдан Костянтинович <i>Модель ідеального суспільства у творах В. Винниченка «Сонячна машина» та Ол. Гакслі «Прекрасний новий світ».....</i>	95
Верман Максим Олександрович <i>Художній світ у романі Олеся Бердника «Зоряний корсар».....</i>	97
Демиденко Ксенія Валеріївна <i>Детектив як жанр масової літератури.....</i>	101

людині можливість отримувати їжу в достатній кількості, що зрештою має створити умови де люди будуть рівні один перед одним, а зрештою й ідеальне суспільство.

Література

1. Олдос Гакслі. "Який чудесний світ новий!" / Олдос Гакслі; - [пер. з англійської В. Морозов]. Львів : ВСЛ, 2016. 368 с. 2. Винниченко В.К.. "Сонячна машина" / В. К. Винниченко; - Харків : Рух, 1928. 3. Томас Мор. "Утопія" / Т. Мор, Т. Кампанелла ; [пер. з лат. Й. Кобов]. Київ : Дніпро, 1988. С. 16-114.

УДК 821.161.2

Верман Максим Олександрович
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол.н., доц. Р. В. Мельників

ХУДОЖНІЙ СВІТ У РОМАНІ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА «ЗОРЯНИЙ КОРСАР»

Постановка проблеми. Художній світтвору – це художньо освоєна і оброблена реальність. Найбільшими одиницями такого словесно-художнього світу в О. Бердника виявляються персонажі, які складають систему та події, і є ядром сюжетів. Найважливішими компонентами художньої предметності є: акти поведінки персонажів, риси їх зовнішності (портрети), явища психіки, а також факти навколишнього буття людей (речі, що знаходяться в рамках інтер'єрів; пейзажі тощо)[2: 158]. Художній світ О. Бердника – цесинтез філософії різних духовних вчень (християнства, йоги, язичництва, буддизму)центром яких є любов.Автором піднімаються дуже важливі проблеми: кохання, розвитку чи занепаду особистості, важливості права вибору. Тому ми вважаємо, що автора слід вивчати не лише як фантаста, але й як філософа.

Актуальність статті. Роман «Зоряний корсар» Олесь Бердника наразі недостатньо вивчений українськими літературознавцями, хоча містить матеріали для вивчення комплексного оригінального всесвіту, створеного автором. Актуальність теми зумовлена необхідністю вивчення та переосмислення специфіки художнього світу «Зоряного корсара» на сучасному етапі.

Мета статті – дослідити, проаналізувати специфіки художнього світу і визначити якими концепціями він представлений у творі Олесь Бердника «Зоряний корсар».

Методидослідження – описово-аналітичний метод; метод естетико-стилістичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Наукова фантастика як жанр і соціокультурний феномен тісно пов'язаний з бурхливим розвитком науки і техніки наприкінці XIX і початку XX ст. А родоначальником жанру вважається французький письменник Ж. Верн. Хоча сам термін «наукова

фантастика»(точніше - наукова белетристика) був уведений у 1929 американським письменником і видавцем Г. Гернсбеком. Визначень наукової фантастики безліч: література розмірковувань (Р. Гайнлайн), література гіпотез та ідей (Кобо Абе), література змін (А.Кларк), синтез науки та мистецтва(Є. Парнов) [3: 363].

Жанр наукової фантастики не мав такої популярності, а тому і розповсюдження на теренах України у 19-20 ст. як, наприклад, у європейській літературі, а через це і оригінальні художні світи, створені вітчизняними письменниками не достатньо вивчені. Тому це є актуальним питанням для сучасного літературознавства.

Художній світ — створена уявою письменника і втілена в тексті твору образна картина, яка складається з подій, постатей, їх висловлювань і виражених ними духовних феноменів (уявлень, думок, переживань тощо). Художній світ співвідносний з предметною, соціальною і психологічною реальністю, хоч наділений автором антропоморфними і просторово-часовими вимірами, упорядкований композицією твору відповідно до задуму митця [5: 70].

У цьому сенсі він є духовно-інтенціональним утворенням з власною логікою, тому художній світ трактується як друга, власне художньо-естетична, реальність, що має духовний, фікційний характер [5:70].

Жанр фантастичної літератури надає автору майже невичерпний простір для реалізації будь-яких ідей: створення нових рас, планет, навіть порушення фізичних законів (наприклад, магія), що можуть не збігатися з логікою реального світу.

Наукова фантастика дещо зменшує кількість можливих фантастичних варіантів, бо істотною вимогою жанру є теоретична можливість описаного у творі згідно з сучасною наукою, особливо, коли це так звана «тверда» наукова фантастика.

Роман Олеся Бердника «Зоряний корсар» є науково-фантастичним твором, який тяжіє все ж до «м'якої» (гуманітарної) фантастики, бо автор робить акценти саме на філософських питаннях буття [7: 277]. У творі розкривається проблематика любові, поняття гуманізму, штучного інтелекту, занепаду особистості, важливості права вибору багатьох інших.

Головною темою і проблемою твору все ж є любов. Її життєдайна сила і важливість виявляється фундаментальним законом буття у створеному О. Бердником всесвіті. Тому вона є основною рушійною силою і сюжету також.

Загалом проблема любові є важливим питанням для творчості автора. Її відсутність завжди призводить до деградації психіки і фізіології персонажів, і навіть до глобальних катаклізмів у всесвіті.

«Суть нашого життя — невичерпні поєднання любові. Наші предки передали нам просте й величне знання: пам'ять минулого свідчить, що мислячі істоти попередньої еволюції, які вели нескінченні війни і ненавиділи одна одну, завжди доходили до повного взаємознищення. ...енергія любові,

гармонії, спів'єдності не має закінчення — її можливості відкривають шлях у невичерпність буття» [1: 91].

Т. Чернишова у своїй праці «Природа фантастики» для класифікації жанру використовує таку систему координат: одна «вісь» визначає тип оповідної структури, друга «вісь» — це «фактура» фантастичних образів. Фантастичні образи вона ділить на три групи: пов'язані з казками і язичницькими віруваннями, з середньовічною міфологією монотеїстичних релігій і народними забобонами, і третій вид — наукова інтерпретації світу у масовій свідомості.[6: 59]

Якщо розглядати роман з позиції класифікації Т. Чернишової, то «Зоряний корсар» належить до третього групи фантастичних образів. Тобто автор інтерпретує і модифікує світ, спираючись на наукові досягнення людства.

Ще одна цікава проблема, яка не часто висвітлювалась у вітчизняній фантастиці минулого століття — це поняття «що таке бути людиною?», що спільного між андроїдом (роботом) і людиною?».

Бердник розмірковує над цією проблемою вводячи до роману персонажа УРа, який пройшов шлях становлення від бортового комп'ютера до андроїда, і нарешті до людини.

«Що ви взагалі, люди, розумієте в мислячих роботах? Ви штампуєте нас для своїх потреб і не замислюєтесь, що, може, серце автомата теж болить! Що в нього вогнем горить мозок! Що його печуть нерозв'язані світові проблеми, які ви нав'язали йому! Знаю, знаю, ви смієтесь! Ви знаєте, що серця в робота нема, що його нерви з кабелів та інтегральних схем, що його мозок кристалічний! Але де вам знати, як страждає кожен атом так званої неживої матерії? Де вам знати, що любові жадає кожен кристал, навіть неодухотворена скеля!» [1: 102].

У художньому світі, створеному Бердником, любові прагне і вчиться не лише людина, але й роботи і рослини. Тому категорія любові є базовою і панівною у романі.

У «Зоряному корсарі» головна дія відбувається у звичайному реальному світі, але з переходами до альтернативних світів (у минуле і майбутнє) за допомогою прийому сну, який фактично є порталом до паралельного світу.

«Довго вовтузився, не міг заснути. І в безсонні він почав жити в дивному небувалому світі. Григир жив на іншій планеті. Звали той світ Ара... І звали Григора Меркурієм. Та найдивніше те, що він звично сприймав ті нові враження. Навіть думки в нього не виникало про Землю, про свій земний фах, про знайомих людей [1: 152].

Сюжет твору оповідається з позиції молодого криміналіста Григора Бови. Він отримує завдання знайти батька Галі Курінної. Григир знаходить дівчину, хитрощами і неправдою заслуговує її довіру, і закохується. Тому перед ним постає моральна дилема: обманювати Галю чи розповісти правду про своє завдання. Згодом стає зрозумілим, що вони — «споріднені душі». Галя і Григир розмірковують схожими категоріями, пишуть поезію,

рухаються одним напрямком, і цей зв'язок проявляється не лише у теперішньому часі.

Прототипом Григора у альтернативному паралельному світі майбутнього є Меркурій, а прототипом Галі – космократор Громовиця. І їхній зв'язок проявляється і у цьому світі також.

Ми вважаємо, що уведення паралельних світів є продуктивним прийомом у науковій фантастиці. І цей прийом часто застосовується, щоб увиразнити символіку твору, аби підкреслити певну проблему і запропонувати новий альтернативний варіант її розв'язання.

І таку фантастику С. Лем відносить до першого рівня. До цього рівня відносяться роботи, андроїди, телепати, паралельні світи, подорожі в часі тощо [4: 99].

Але паралельний світ – це явище, яке проявляється не лише у науковій фантастиці, а й у міфології, казках і навіть активно вивчається сучасною наукою.

Фактично паралельний світ – це світ, що існує поруч зі світом реального досвіду, але витісняється з нього таким чином, щоб бути непомітним і недоступним за звичайних обставин. В часи, коли люди розмірковували про світ як про площину, здавалося логічним і існування паралельні світів (над і під звичним площинним світом), тобто такі світи ідентифікувалися з царством богів і царством мертвих [7: 355].

Уведення паралельних світів розкриває характери персонажів і проблематику твору з різних сторін, а також робить усесвіт твору комплекснішим, глибшим.

Висновки. Тривалий час фантастична література вважалася несерйозним маргінальним явищем, яка трактувалася як література розваги, у другій половині 20 століття стала одним з найпопулярніших літератури [3: 364].

У 50-60-х роках під час космічного «буму» (і космічних перегонів між США та СРСР) наукова фантастика почала наближатися до філософської проблематики, намагаючись передбачити шляхи розвитку людства, техніки і застерегти від небезпечних тенденцій.

І такий філософський підхід і прагнення застерегти людство від духовної і моральної деградація прослідковується і у творчості О. Бердника.

Бердник створив великий комплексний художній світ у якому поєднується багато альтернативних світів в єдиний всесвіт. Де головним правилом буття є закон любові.

Схильність автора до синтезу різних духовних світоглядів (християнства, буддизму, язичництва) формує неповторний художній світ, у якому автор піднімає серйозні і важливі теми для сучасної людини.

Ми вважаємо, що Олеся Бердника слід і вивчати сприймати не лише як письменника-фантаста, але і як самобутнього філософа, що створив власний етичний світ, що живе за законами «любові» і «гуманності», про які ми так часто забуваємо.

Література

1. **Бердник О.** Зоряний Корсар: Фантастичний роман. – К.: Радянський письменник, 1971. 376 с.
2. **Добин Е.** Искусство детали: Наблюдения и анализ Л.: Советский писатель, 1975. 192 с.
3. **Лексикон** загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
4. **Лем С.** Фантастика и футурология: в 2 кн. Кн. 1 / С. Лем. Пер. с пол. С.Н. Макарецва; под ред. В. И. Борисова. – М.: АСТ; Ермак, 2004. – 274 с.
5. **Літературознавчий** словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В. І. Теремка. — К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. (Notabene).
6. **Чернышева Т.А.** Природа фантастики. - Иркутск: Издательство Иркут. ун-та, 1985. – 336 с.
7. **Stableford, B. M.** Science Fact and Science Fiction: An Encyclopedia / B. M. Stableford. - New York : London, Taylor & Francis, 2006. – 729 p.

Демиденко Ксенія Валеріївна

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. О.С. Лук'янова

ДЕТЕКТИВ ЯК ЖАНР МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Масова література – складне утворення, що zarazом є частиною словесності й масової культури. Вивчення її як феномену неодмінно має міждисциплінарний характер. Для повного висвітлення специфіки функціонування популярного письменства доцільно користуватися методами соціології, культурології, лінгвістики.

Детектив – жанр, специфічний для масової літератури й кінематографу ХХ століття. Основоположники детективу – Едгар По й Вілкі Коллінз, але справжнє народження цього жанру мало місце в оповіданнях Конан-Дойля про Шерлока Голмса. Очевидно, основний елемент детективу як жанру полягає в наявності в ньому головного героя – слідчого, детектива (як правило, приватного), що розкриває (detects) злочин. Головний зміст детективу – пошук істини. [3: 79].

На сьогодні детективи домінують серед книг, які побачили світ протягом ХХ століття. Як зазначає Д. Харлан, «детективний жанр належить до того різновиду прози, який досить довго залишався без уваги серйозної критики. Вірогідно, саме загальнодоступність і популярність творів викликала сумніви в їх художності» [1: 179].

Детектив зараховують до різних жанрів масової літератури за такими ознаками: 1) високий ступінь стандартизації; 2) розважальна функція (детектив відповідає потребам читачів відпочити і втекти від дійсності). Вони і задають універсальну формулу детективу як художнього твору, характерну для будь-якого зразка цього жанру. Літературна формула вміщує в собі традиційні способи опису деяких конкретних предметів або людей, традиційні епітети, образи, стереотипні зображення персонажів, загальну сюжетну схему. Такі формули і лягають в основу творів масової літератури,